

6. Яшенкова О. В. Основы теории мовой коммуникации: [навч. посіб]. / О. В. Яшенкова. – К.: ВЦ “Академія”, 2010. – 312 с.

Бакум З.П., Хоцкина С.Н.

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ЭКОНОМИСТОВ: ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМЫ

В статье обоснованы специфика и структура (теоретико-практические аспекты) коммуникативной компетентности будущего менеджера, определены критерии и уровни диагностики. Произведено анализ результатов исследования сформированности коммуникативной компетентности студентов-экономистов.

Ключевые слова: компетентность, коммуникация, общение, конструктивное общение, контакт, аргументация, эмпатичность общения, самооценка, межличностная среда, внутренние способы регуляции, социальные роли, гибкость взаимодействия.

Bakum Z.P., Khotskina S.N.

FORMING OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF THE FUTURE ECONOMISTS: THEORETICAL-PRACTICAL ASPECT OF THE PROBLEM

In the article the specific character and structure (theoretical and practical aspects) of communicative competence of a future manager is exposed. The criteria and levels of diagnostics are defined. The analysis of the results of the research of communicative competence forming of students-economists is made.

Key words: competence, communication, intercourse, structural intercourse, contact, argumentation, empathetic intercourses, self-appraisal, interpersonality environment, internal methods of adjusting, social roles, flexibility of cooperation.

УДК 371.14: 371.2

Зубко А.М.

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ПРОЦЕСОМ У ЗАКЛАДАХ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІВ

У статті визначено шляхи оптимізації управління навчальним процесом у закладах післядипломної освіти педагогічних кадрів, реалізація яких сприяє вдосконаленню навчального процесу, його організації та підвищенню ролі закладу підвищення кваліфікації як центру безперервної освіти педагогічних працівників.

Ключові слова: післядипломна освіта, педагогічні кадри, навчальний процес, шляхи оптимізації управління.

Постановка проблеми. Розвиток суспільства потребує постійного вдосконалення якості освіти. У зв'язку з цим сучасна освітня практика зумовлює потребу у підвищенні рівня професійної компетентності педагогів. Саме тому сьогодні актуалізується проблема розвитку та вдосконалення системи післядипломної педагогічної освіти.

Як складова освітньої системи, післядипломна освіта педагогів є складним системним утворенням, що функціонує й розвивається відповідно власним законам й обумовлює розвиток своїх структурних компонентів, підсистем. Однією з підсистем макроструктури післядипломної освіти педагогічних кадрів є система підвищення кваліфікації.

Визначення шляхів та засобів удосконалення навчального процесу в закладах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, оптимізації управління ним у сучасних умовах неможливе без усвідомлення сутності процесу навчання, що обумовлена специфікою як професійної педагогічної діяльності, так і особливостями тих, хто навчається, тобто дорослих людей з вищою освітою, певним професійним та життєвим досвідом.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Останнім часом питання управління та менеджменту в освіті стали чи не найбільш популярними як серед науковців, так і серед практиків. На прикладі різних освітніх систем розглядається підвищення ефективності педагогічного процесу за умови забезпечення його цілісності у працях В.П.Безпалька, В.І.Бондаря, Л.І.Даниленко, В.К.Дьяченко, В.І.Загвязинського, О.І.Зайченко, Н.Л.Коломенського, А.І.Кузьмінського, В.І.Лозової, В.І.Лугового, В.І.Маслова, В.В.Олійника, В.А.Семиченко, Т.І.Сущенко, В.В.Чепак та інших.

Проведений аналіз наукових розробок проблем управління освітніми системами показав, що ефективність функціонування системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів зумовлена оптимальністю управління нею. Разом з тим шляхи оптимізації управління даною освітньою ланкою в сучасних умовах предметно не вивчалися.

Метою статті є визначення шляхів оптимізації управління навчальним процесом у закладах підвищення кваліфікації педагогів.

Виклад основного матеріалу. Оптимізація управління навчальним процесом у закладах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів – це процес приведення даної системи у найкращий стан, завдяки чому досягнення цілей навчального процесу здійснюється із найменшими витратами часу, зусиль коштів та ін. Оскільки навчальний процес є системою відкритою, нестабільною та нерівноважною, і в ній постійно відбуваються різноманітні флуктуації, то вибір їй органічно притаманний, а отже оптимізація управління навчальним процесом в закладах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів можлива на основі вибору найкращого варіанту з можливих, головне, щоб цей вибір і обраний варіант відповідав внутрішнім тенденціям саморозвитку даної системи [2].

Таким чином, оптимізація управління навчальним процесом у закладах підвищення кваліфікації спрямована на забезпечення реалізації чинників його удосконалення, що призведе до більш досконалої організації навчального процесу найбільш відповідними конкретним умовам та засобами.

Грунтуючись на результатах аналізу практики управління навчальним процесом у закладах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів приходимо до висновку, що забезпечувати відповідність управління навчальним процесом означеним вимогам можливо певними засобами, діями, які ми розглядаємо як шляхи оптимізації управління.

Зупинимося на характеристиці шляхів оптимізації управління навчальним процесом у закладах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

По-перше, шляхом оптимізації управління навчальним процесом є поглиблене вивчення та усвідомлення тенденцій розвитку післядипломної освіти педагогічних кадрів і навчального процесу в закладах підвищення кваліфікації педагогів як відкритої, нелінійної та нерівноважної системи. Важливість цього шляху обумовлена тим, що ефективно, оптимальне управління навчальним процесом можливе тільки за умови сприяння реалізації тих тенденцій, які властиві саме цій системі, є внутрішньо притаманними їй, і формуються під впливом не тільки наявного, а й майбутнього досконалого стану системи, спрямовуючи її прогресивний саморозвиток. Таким чином, направлення управлінських дій у руслі стимулювання тенденцій саморозвитку навчального процесу, а не нав'язування ззовні штучних шляхів (тобто бажаних, але не властивих даній системі) розвитку його, забезпечить оптимальність управління.

Слід зазначити, що тенденції саморозвитку навчального процесу тісно пов'язані із тенденціями саморозвитку всієї системи післядипломної освіти педагогічних кадрів. Останні, в свою чергу, обумовлюються і впливають на тенденції макрорівня – тенденції саморозвитку освітньої системи України і формуються у відповідності із тенденціями суспільно-економічного розвитку країни, тих вимог і умов, які існують на сьогодні й передбачаються у майбутньому.

Такий складний взаємозв'язок, взаємообумовленість та ієрархічність тенденцій вимагає поглибленого вивчення і усвідомлення їх. Зрозуміти внутрішній механізм саморозвитку навчального процесу в закладах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів

можливо через усвідомлення тенденцій зовнішнього середовища, з іншого боку, внутрішні тенденції відкритих систем прямо чи опосередковано, але впливають на реалізацію тенденцій макрорівня.

Отже, спрямування управлінських зусиль на підтримку тенденцій конструктивного характеру і попередження розвитку тенденцій деструктивного характеру (тобто тих, що стримують саморозвиток системи) з урахуванням усього комплексу впливів зовнішнього середовища на майбутній стан системи, сприятиме оптимізації управління навчальним процесом. А реальним шляхом до цієї оптимізації є поглиблене вивчення й осмислення тих тенденцій розвитку навчального процесу у закладі підвищення кваліфікації і системи післядипломної освіти педагогічних кадрів, прояв яких відмічається сьогодні.

По-друге, шляхом оптимізації управління навчальним процесом у закладах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів є чітке визначення стратегії розвитку означеного процесу. Основними моментами у визначенні стратегії можна вважати виявлення пріоритетів навчального процесу та оцінку реальних можливостей навчального закладу у реалізації андрагогічних принципів навчання педагогів.

Окреслення кола пріоритетних цілей навчального процесу, що відбувається на основі глибокого вивчення його тенденцій розвитку та впливу навколишнього середовища, сприяє спрямуванню управлінських дій на розв'язання важливих завдань. А це, у свою чергу, дає можливість максимально сконцентрувати зусилля на основних питаннях і не розпилюватися на другорядних, а вирішувати їх у річищі основних питань і завдань. Без сумніву, визначення пріоритетів є рисою оптимального управління навчальним процесом.

Разом з тим, встановлені пріоритетні цілі навчального процесу стають досяжними, коли вони зорієнтовані на особистість педагогічного працівника, що навчається, на його досвід, освітні потреби, індивідуальні інтереси, можливості і здібності. Тобто орієнтація цілей навчального процесу на особливості навчання дорослих вже є кроком до оптимізації даного процесу. Але цілком очевидно, що тільки орієнтування на ці особливості, що виражені у андрагогічних принципах як нормах діяльності, яка веде до оптимізації навчального процесу, не може бути гарантом одержання бажаних результатів. Для того, щоб домогтися встановлених цілей найкращим шляхом, необхідні певні умови. Тому виражена оцінка реальних можливостей закладу підвищення кваліфікації педагогів (матеріального, програмно-методичного, інформаційного, кадрового забезпечення та ін.) у реалізації андрагогічних принципів у навчальному процесі надає можливості пошуку найкращих, оптимальних засобів досягнення цілей навчання, вона забезпечує можливість вибору й сприяє оптимальності цього вибору. Тобто рішення набуває об'єктивності, коли воно приймається з урахуванням реальної ситуації, співставлення бажаних цілей із наявними можливостями їх досягнення.

Таким чином, вироблення стратегії навчального процесу, на наш погляд, безпосередньо впливає на оптимізацію управління ним.

По-третє, шляхом оптимізації управління навчальним процесом у закладах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів є спеціальна підготовка організаторів навчального процесу в галузі управління. На наш погляд, така підготовка необхідна, оскільки визначення внутрішніх тенденцій саморозвитку відкритих систем та стратегії навчального процесу потребує спеціальних знань і умінь у сфері педагогічного передбачення та прогнозування, без чого неможливе здійснення цілепокладання, вибору оптимального рішення і засобів досягнення встановлених цілей. Окрім того, оптимізація, що по суті спрямована на обґрунтування рішень стосовно навчального процесу, реальна за умови володіння організатором сучасними технологіями управління і саме управління навчальним процесом у системі підвищення кваліфікації.

На жаль, сьогодні таких технологій ще недостатньо, але це ще раз свідчить про необхідність наукових розробок у даному напрямку та відповідного спрямування у підготовці керівних кадрів системи післядипломної освіти. Така підготовка поряд із загальними проблемами управлінської діяльності в галузі освіти має включати й

ознайомлення керівників з моделями організації навчального процесу, досвідом практиків, аналізом його результатів тощо.

По-четверте, шляхом оптимізації управління навчальним процесом є підвищення його інформаційної насиченості. У науковій літературі проблема інформаційної насиченості розглядалася стосовно змісту навчання фахівців [3; 4]. Однак, слід зауважити, що інформаційна насиченість як якісна характеристика змісту діяльності має поширюватися й на зміст управлінської діяльності. Це обумовлене тим, що розвиток та вдосконалення навчального процесу як відкритої системи може здійснюватися тільки у постійному обміні інформацією. Переробка та інтеграція різної інформації призводить до нових форм організації та впорядкованості системи, а відсутність і неповнота інформації ведуть до загибелі, деградації системи. Отже наявність повної, достовірної інформації – необхідна умова функціонування системи. Управління ж цією системою передбачає діяльність, що забезпечує планомірне і цілеспрямоване функціонування складної динамічної системи і включає в себе одержання інформації про хід протікання основних процесів, оцінювання і видання відповідних вказівок, які спрямовані на подальше вдосконалення об'єкта управління [1].

Таким чином, ефективність і оптимальність управління навчальним процесом залежать від обсягу, повноти та достовірності інформації про нього, а шляхом оптимізації управління можна вважати підвищення рівня інформаційної насиченості управлінської діяльності.

По-п'яте, шляхом оптимізації управління навчальним процесом у закладах підвищення кваліфікації є комплексний підхід. Реалізація комплексного підходу (як принципу навчання) у процесі навчання забезпечує його ефективність і оптимізацію, оскільки завдання навчання вирішуються у комплексі. Це повною мірою стосується не тільки процесу навчання як об'єкту управління, а й самого управління навчальним процесом у закладі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Комплексний підхід в управлінні забезпечує вирішення встановлених завдань у комплексі з урахуванням усієї різноманітності взаємозв'язків і взаємовпливів явищ і процесів, притаманних системі, яка управляється. А отже комплексний підхід можна розглядати як шлях оптимізації управління системою.

Стосовно управління навчальним процесом реалізація комплексного підходу може здійснюватися у двох напрямках. Перший напрямок, так би мовити, організаційний, зумовлений специфікою системи підвищення кваліфікації і результативністю навчання у цій системі. Відтак, результат підвищення кваліфікації педагогічного працівника виявляється у його безпосередній практичній діяльності і, як правило, не є результатом тільки навчання у курсовий період. Підвищення рівня кваліфікації педагога – це результат складного і досить тривалого процесу особистісно-професійних трансформацій, на які впливає не тільки курсове навчання, а й методична робота, що здійснюється у районній, шкільній ланках підвищення кваліфікації, досвід педагога та інші чинники. Врахування впливу усіх цих чинників, побудова навчального процесу на основі послідовності і наступності, взаємозв'язку усіх ланок підвищення кваліфікації, забезпечення їх комплексної взаємодії сприятиме оптимізації організації та управління навчальним процесом у закладі підвищення кваліфікації.

Другий напрям – компонентний, передбачає врахування в управлінні навчальним процесом взаємозв'язків, взаємовпливів усіх компонентів даного процесу: цілей, завдань, змісту, форм, методів, засобів тощо. Очевидно, що управлінська діяльність здійснюватиметься більш ефективно і з меншими витратами, коли добре продумати весь комплекс завдань, шляхи їх розв'язання, адекватно передбачити результати. Комплексне визначення завдань дозволяє вирішувати їх одночасно, не витрачаючи додаткового часу і зусиль. Ось чому комплексний підхід можна розглядати як шлях оптимізації управління навчальним процесом в закладі підвищення кваліфікації педагогів.

По-шосте, шляхом оптимізації управління навчальним процесом у закладах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів є поєднання в управлінні єдиного начала з

колегіальністю та самоуправлінням. Загальновідомо, що поєднання колегіальності з персональною відповідальністю є науковим принципом управління освітніми системами. Слідування цьому принципіві як нормі діяльності забезпечує ефективність функціонування системи та управління нею.

Слід зазначити, що особливістю навчання дорослих є те, що доросла людина прагне приймати участь у рішеннях стосовно неї. Нехтувати цією особливістю у процесі управління навчанням фахівців у закладі підвищення кваліфікації неможливо. Окрім того, навчальний процес у системі післядипломної освіти здійснюється у взаємодії тих, хто навчає, з тими, хто навчається. Тому одноосібне управління ним не завжди буде оптимальним.

Виходячи з того, що у системі підвищення кваліфікації основною рушійною силою навчального процесу є сам педагог, що навчається, в управлінні необхідно враховувати самоуправління фахівців власним навчанням. Це можливо зробити, залучаючи слухачів до визначення цілей і пріоритетів навчання, формування комплексу завдань і змісту навчальної діяльності, контролю і самоконтролю її результатів тощо. Доцільно також наголосити на важливості врахування інтересів і думок слухачів в обґрунтуванні рішень стосовно навчального процесу в закладі, його організації та вдосконалення.

Як показує досвід, більшість керівників надають перевагу колегіальності у виробленні й прийнятті рішень стратегічного характеру. На наш погляд, такий підхід сприяє оптимізації рішень і управління навчальним процесом в цілому. Отже поєднання одноосібного управління з колегіальністю і самоуправлінням, що фактично є шляхом демократизації управління, можна вважати і засобом його оптимізації.

Висновки. Визначені шляхи оптимізації управління навчальним процесом у закладах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів дієві за умови їх взаємозв'язку. Одним, окремо застосованим засобом не можна домогтися бажаних результатів, комплексне ж застосування їх сприятиме не тільки зростанню авторитету окремого організатора, керівника, а й забезпечуватиме вдосконалення навчального процесу, його організації та підвищення ролі закладу підвищення кваліфікації як центру безперервної освіти педагогічних працівників.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Виявлені в результаті дослідження факти і закономірності можуть стати основою для подальшого удосконалення змісту післядипломної освіти, наукового обґрунтування питання перепідготовки педагогів в системі підвищення кваліфікації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бегей В.М. Управління загальноосвітньою школою на демократичних засадах / В.М. Бегей. – Львів: ЛДУ, 1995. – 160 с.
2. Зубко А.М. Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації педагогів у системі післядипломної освіти. Монографія. / А.М. Зубко. – Херсон: РІПО, 2010. – 167 с.
3. Красовицкий М.Ю. Главный критерий – высокая эффективность / М.Ю. Красовицкий // Народное образование. – 1985. – №6. – С. 36-39.
4. Протасова Н.Г. Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура, тенденції розвитку / Н.Г. Протасова. – К.: Вища школа, 1998. – 176 с.

Зубко А.Н.

ПУТИ ОПТИМИЗАЦИИ УПРАВЛЕНИЯ УЧЕБНЫМ ПРОЦЕССОМ В УЧРЕЖДЕНИЯХ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ ПЕДАГОГОВ

В статье определены пути оптимизации управления учебным процессом в учреждениях последипломного образования педагогических кадров, реализация которых влияет на усовершенствование учебного процесса, его организации и повышению роли учреждения повышения квалификации как центра непрерывного образования педагогических работников.

Ключевые слова: последипломное образование, педагогические кадры, учебный процесс, пути оптимизации управления.

WAYS OF OPTIMIZATION OF MANAGEMENT OF EDUCATIONAL PROCESS IN ESTABLISHMENTS OF RAISING OF QUALIFICATION OF PEDAGOGUES

The article defined the ways of optimization of management of educational process in the establishments of postgraduate education of pedagogical personnel, realization of them helps to perfect teaching process, its organization and raising the role of establishment of raising qualification as center of unbreakable education of pedagogical personnel.

Key words: postgraduate education, pedagogical personnel, teaching process, ways of optimization of management.

УДК 371. 134: 80

Пентилюк М.І.

***ІНТЕГРАТИВНИЙ ХАРАКТЕР ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА***

Стаття розглядає особливості інтеграції філологічних дисциплін у навчальному процесі філологічних факультетів.

Автор аналізує навчання студентів з позицій асоціативних системних зв'язків, що встановлюються на міждисциплінарному рівні в межах професійної освіти. Особлива увага приділяється міжпредметним зв'язкам лінгвістичного й літературознавчого циклів, що становлять основу філологічної підготовки майбутніх учителів-словесників.

Ключові слова: інтегративні процеси, міжпредметні контакти, асоціативні системи, структура міжпредметних зв'язків.

Гармонійний розвиток особистості майбутнього студента-філолога, його освіта і виховання як складний і взаємозв'язаний процес вимагає органічного поєднання в свідомості молодшої людини знань, умінь і навичок, набутих у процесі засвоєння дисциплін мовознавчого циклу, що забезпечує повне і всебічне охоплення всіх властивостей, сторін і виявів об'єктів вивчення, сприяє формуванню мовної особистості. Інтеграція мовознавчих і літературознавчих дисциплін є багатим резервом удосконалення навчально-виховного процесу у ВНЗ. Піднесення науково-методичного рівня викладання спеціальних дисциплін на філологічному факультеті. Ця проблема у вищій школі набуває особливої ваги ще й тому, що шкільні програми з української мови і літератури досить інтегровані курси і вчителів необхідна методична підготовка до цієї роботи в школі.

Одне із завдань філологічної освіти – вияв інтегративного потенціалу фахових дисциплін та розробка нових технологій реалізації міжпредметних зв'язків у навчальному процесі.

Ученими обгрунтовано об'єктивну необхідність відображати реальні взаємозв'язки у викладанні філологічних дисциплін, розроблено психологічні основи міжпредметних зв'язків, намічаються шляхи їх використання в підготовці майбутніх учителів.

На думку О.Семенов, динамізм сьогодення актуалізує подальшу інтеграцію суспільних, гуманітарних, природничо-наукових і технічних знань, розробку інтегрованих курсів і водночас детермінує процес розкриття внутрішніх зв'язків між навчальними дисциплінами [4: 253-254].

Питання міжпредметних зв'язків та інтеракції змісту освіти висвітлювалися ще в працях Я.Коменського, Д.Локка, І.Песталоцці, К.Ушинського, а в наш час цю проблему вивчали Б.Аванесов, В.Давидов, І.Лернер, М.Скаткін та ін.

Проблема міжпредметних зв'язків та інтегрованого навчання цікавить багатьох сучасних дидактів та лінгводидактів (С.Гончаренко, О.Горошкіна, С.Караман, К.Плиско, О.Пометун, О.Потапенко, О.Семенов та ін.).